

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/2.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

Jan van Scorel, *Agatha van Schoonhoven*, 1529, 37,5 x 26 cm, olieverf op doek, Galleria Doria Pamphilj, Rome.

H HET OOG VAN DE DICHTER

“AGATHA” VAN INGMAR HEYTZE

Ik ben ergens halverwege als ik naar je kijk met deze ogen.
Mijn testament kan wachten, eerst nog dit: misschien

heb ik nog drieëndertig jaar, misschien te weinig dagen
om jouw beeltenis te maken. Het kan me niet veel schelen

zolang jij er bent, mijn leven lang, Agatha – met je naam
vol aah's om te fluisteren in de nacht, met je handen

en je lippen en het eeuwige geheim van wat er in je omgaat
als je naar me kijkt en lacht terwijl ik laag op laag breng,

heen en weer heen, zoekend naar je ware kleuren.
Met jou zal ik nooit ergens anders zijn dan halverwege,

in het midden van de wereld. Mijn werk is mijn wapen
tegen de tijd; mijn schild ben jij.

Uit: Ademhalen onder de maan, Uitgeverij Podium, Amsterdam, 2012.

Niemand Utrechtsers dan Ingmar Heytze. Hij werd er in 1970 geboren, heeft er zijn hele leven gewoond, gestudeerd, als journalist gewerkt en met z'n stadgenote Vrouwkje Tuinman bloemlezingen samengesteld over de in de jaren zestig heilige drie-eenheid seks, drugs en rock-'n-roll, waagde zich wegens reisangst tot 2004 zelden of nooit uit wat hij zijn "gouden kooi" noemde en kwam er in 1980, tien jaar jong, met z'n ouders al naar de Nacht van de Poëzie om te luisteren naar wie hij twee decennia later zijn collega's mocht noemen. En hij dicht en performt er. Als dichter behoort hij tot de generatie van Mark Boog, ook van Utrecht en uit 1970, Ilja Leonard Pfeijffer en Menno Wigman. Hij schrijft bij uitstek toegankelijke, zelfs uitnodigende poëzie waaruit een groot inlevingsvermogen blijkt in alles wat hij maar in het vizier krijgt, maakt niet uit of het een autowasstraat is, de eerste mens in de ruimte, het weghalen van het blauwe informatiebord voor treinreizigers op Utrecht Centraal of het prille vaderschap. "Er is alles in de wereld het is alles", kan hij Lucebert nazeggen. Je kunt hem voor ieder profaan karretje spannen; er komt altijd iets uit wat als poëzie beslist de moeite waard is, want hij is een uitstekend vakman met een bijna Komrij-achtige techniek, om niet te zeggen trukendoos, die bovendien door er nogal eens zijn eigen preoccupaties min of meer verdekt in op te stellen het gedicht een meerwaarde geeft. Met de overigens veel venijniger Gerrit Komrij deelt hij behalve diens virtuositeit ook een grote liefde voor en belezenheid in de vaderlandse poëzie, wat hem goed van pas komt bij zijn parodieën: hij schreef ze onder meer op Gorters 'Zie je ik hou van je', Achterbergs 'Typiste' en Koplands 'Jonge sla'.

Heytze debuteerde in 1997 met *De allesvrezer*, een titel die de maker treffend typeert. Daarna volgden nog tien bundels. Hij was van 2009 tot 2011 de eerste en tot nu toe enige stadsdichter van de Domstad, schreef tientallen gedichten over zijn vaderstad waaronder muurgedichten, een gedicht voor de entree van de Domtoren en een bepaald tot onderzoek verleidend vers voor de nieuwe leeszaal van Het Utrechts Archief dat als volgt eindigt:

Kijk zelf maar. Je bent zoveel jonger dan je dacht.

Dit archief is de kraamkamer van je verleden.

Het lag dan ook voor de hand dat de kersverse stadsdichter toen het Centraal Museum te Utrecht in 2009 een overzichtstentoonstelling organiseerde over onze eerste renaissanceschilder Jan van Scorel – geen Utrechenaar van geboorte, maar afkomstig uit de Noord-Hollandse kustplaats Schoorl, bij Alkmaar – het verzoek kreeg om daaraan aandacht te besteden. Het werd een gedicht over het portret dat de Utrechtse kanunnik die Van Scorel van 1528 tot zijn dood in 1562 geweest is, in 1529, dus een jaar na zijn installatie, van Agatha van Schoonhoven had geschilderd. Dat was zijn geliefde, tevens zijn

officieuze echtgenote en moeder van zijn zes kinderen. Al zijn gedichten die door iets of iemand uit de “grijze mijterstad” (J.J.L. ten Kate) geïnspireerd waren, bundelde Heytze vorig jaar in *Utrecht voor beginners & gevorderden: verzamelde Utrechtse gedichten*.

Is de kwalificatie “wereldburger” niet de eerste die je bij de allesvrezer Ingmar Heytze te binnen schiet, op Jan van Scorel is hij wel redelijk van toepassing. Hij reisde als jonge volwassene door Duitsland, waar hij in Neurenberg Albrecht Dürer leerde kennen, vervolgens via Venetië naar Jeruzalem en was in de jaren 1522, 1523 in Rome als opvolger van Rafaël curator van de pauselijke kunstschat; de Utrechtenaar Adrianus VI zetelde toen in het Vaticaan als paus, dat hielp waarschijnlijk. Daarna woonde hij enkele jaren in Utrecht. In 1527 verhuisde de kanunnik-schilder naar Haarlem, waar hij onder andere zijn Agatha zonder omhaal vereeuwigde door een portret van haar te schilderen, en indirect door haar een jaar later te laten poseren voor wat, ex aequo met zijn *Agatha*, wel zijn bekendste schilderij is, *Maria Magdalena* uit het Rijksmuseum (1530). Maar in datzelfde jaar al vestigde hij zich opnieuw in de Domstad, en nu definitief. Hij overleed daar in 1562. Niet als levenslange Utrechtenaar weliswaar, maar dan toch wel als meer dan een halve. En hij was wel zo Utrechts geweest dat hij de fameuze Dom uit zijn stad in 1550, toen hij met enkele collega’s Jan van Eyck’s *Lam Gods* mocht helpen opknappen, het veelluik heeft binnengesmokkeld. Het portret van zijn geliefde is wel de noordelijke *Mona Lisa* genoemd, een eretitel die het, dankzij de schrijver F. Bordewijk, moet delen met *Het meisje met de parel* van Johannes Vermeer. Maar eerlijk is eerlijk, de zweem van Agatha’s weerloze, beetje verliefde glimlach herinnert ons toch eerder aan die van *La Gioconda* dan aan die van Vermeers *Meisje*.

Ingmar Heytze laat in ‘Agatha’, een liefdesgedicht, de schilder zijn geliefde toespreken. Hij is bezig haar met genegenheid, pijn en moeite te portretteren. Hij brengt al ijsberend laag op laag aan in de hoop dat zijn penseel haar raadselachtige persoonlijkheid, het eeuwige geheim van wat er in haar omgaat (vierde strofe) raak weet te treffen: hij zoekt naar haar ware kleuren (vijfde strofe). Hij bevindt zich media vita tijdens die poging (eerste strofe). Dat klopt perfect: Van Scorel werd 67 jaar oud en was 33, dus inderdaad halverwege, toen hij haar aan het doek toevertrouwde. Dankzij haar portret als jonge vrouw zal hij zijn leven lang zelf jong blijven, zich althans aan de goede kant van de denkbeeldige streep die de grens tussen oud en jong vormt, blijven ophouden, en op alle terreinen van het leven blijven meetellen “in het midden van de wereld”. Haar portret, zijn werkstuk, maakt dat de tijd geen vat op hem krijgt. En op haar evenmin. Het maken van zijn testament heeft in het licht van zijn liefde en zijn drang die te vereeuwigen geen haast meer (eerste strofe). Dat testament kwam er overigens acht jaar later toch en Agatha kwam daarin royaal aan haar trekken.

ANTON KORTEWEG